

Nr 4.

Av herr **Moberger m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt skoldistrikt av rätt till statsbidrag för folkskoleväsendets allmänna driftkostnader m. m.

Vid 1918 års lagtima riksdag väckte undertecknad Moberger m. fl. en motion nr 165, i vilken yrkades, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning på vad sätt ökade statsbidrag till kommunernas folkskoleutgifter lämpligen böra utgå samt om möjligt till nästa riksdag framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda». I motiveringen erinrades om 1917 års riksdagsskrivelse med anhängan om ett tidsenligare och effektivare ordnande av folkskoleväsendet i riktning mot halvtidsläsningens avskaffande, en förbättrad skolgång och en ökad utbildning av för folkskolan kompetenta lärarekrafter. Såsom en brist i skrivelsen framhölls, att den ej tog tillräcklig hänsyn till de ekonomiska faktorerna för ett tidsenligt ordnande av skolväsendet. Kommunernas mången gång tryckta ekonomiska ställning måste anses som den förnämsta hämskon på skolväsendets utveckling. Det anslag riksdagen beviljat att i form av statsunderstöd utgå till synnerligt skattetyngda kommuner kunde i detta fall ingalunda anses tillräckligt, utan måste staten på ett mera verksamt sätt underlätta kommunernas ansträngningar att åstadkomma ett tillfredsställande folkskoleväsen.

Framförallt framträdde den ekonomiska svårigheten, när det gällde skolhusbyggnader. Härom anförde motionärerna:

»Den allra första och största ekonomiska svårigheten för flertalet kommuner att rationellt ordna skolväsendet är byggnadsskyldigheten av skolhus. I denna tid är denna tunga svårare än någonsin att bära, enär byggnadskostnaderna under krigstiden torde ha stigit med ungefär 100% eller mera. Även om en återgång hän mot mera normala priser kan tänkas

efter kriget, torde man dock ej ha att vänta en nedpressning på långt när till de pris, som gällde före kriget. Härtill kommer, att genom den allmänna prisstegringen kommunernas utgifter i allmänhet stegrats i väsentlig mån. Det är därför med verklig oro för folkskolans framtid, man tänker på möjligheterna för kommunerna under kommande år att uppfylla byggnadsskyldigheten för folkskolans behov. Den, som har sitt arbete i folkskolans tjänst eller annars satt sig in i hithörande förhållanden, tvekar ej att påstå, att här ligger det svåraste hindret för folkskoleväsendets fortsatta utveckling. Det synes alldeles nödvändigt, att staten här träder hjälpare emellan, åtminstone för landsbygdens del. Ville staten bidra med räntefria lån eller direkt övertaga en del av byggnadskostnaderna, t. ex. en tredjedel eller en femtedel, skulle mycket vara vunnet. Därmed skulle även en annan fördel vinnas. Enligt gällande bestämmelser skall vederbörande statens folkskoleinspektör avgiva yttrande över ritningar till nya skollokaler. Men till detta yttrande tager en församling endast den hänsyn, den finner för gott. Därför bli ofta skolhusen på landsbygden otidsenligt och otjänligt byggda. Detta kan med nuvarande bestämmelser ej alltid förebyggas, då ju steget från ett mindre lämpligt skolhus till ett så dåligt, att statsbidrag till lärarens avlöning ej kan utgå, får anses ganska långt. Skulle statsbidrag lämnas till skolbyggnaden är tydligt, att staten samtidigt skulle betydligt skärpa sina fordringar på garantier för, att lokalerna gjordes ändamålsenliga och tillfredsställande, dock med iakttagande av all möjlig sparsamhet, som är förenlig med husets lämplighet för sitt ändamål. Ett statligt byggnadsbidrag anse vi böra begränsas till landsbygdens kommuner och kanske till sådana bland dem, som äro mera ekonomiskt betungade.»

Även i ett annat avseende ansågo motionärerna, att staten borde bidra till kommunernas skolutgifter. Staten borde nämligen lämna bidrag även till skolväsendets allmänna driftkostnader. Om formen för detta bidrag anförde motionärerna följande: »Sättet för ett sådant bidrags utgående kan ju tänkas olika. Man kunde ju tänka sig, att statens bidrag utginge i viss procent av den totala skolbudgeten. Det synes dock lämpligare, att anslaget tilldelas varje särskild skola. Det torde då vara riktigtast att lägga barnantalet till grund, ehuru med vissa modifikationer. Vi tänka oss ett statsbidrag av 10 kronor per i skolan inskrivet och undervisat barn. Det bör dock sättas en gräns uppåt dels av statsfinansiella hänsyn, dels för att förebygga förekomsten av ett alltför stort barnantal i skolorna. Det torde med fog kunna sägas, att barnantalet i en folkskola i allmänhet ej bör överstiga 40 och i en småskola 30. Statsbidraget bör dock sättas så, att det ej direkt uppmuntrar att alltid ha maximiantalet

barn i skolorna. Anslaget synes därför böra begränsas till högst 300 kronor för lärareavdelning i folkskola och högst 200 kronor för lärareavdelning i småskola. För att uppmuntra anordnandet av goda skolformer och anställandet av examinerade folkskollärare i folkskolan böra varannandagsläsande folkskolor, mindre folkskolor och lärareavdelningar i folkskola med småskollärare likställas med småskolor.

Som villkor för statsbidragets utgående bör bland annat stadgas, att folkskoleinspektören skall intyga, att skolan är tillfredsställande ordnad med hänsyn till snygghet, hygieniska förhållanden, skolmateriel m. m. På så sätt skulle staten få en helt annan kontroll över skolväsendet än nu. Visserligen kan staten skärpa villkoren för statsbidrags utgående till lärares avlöning, men billigheten bjuder att ej gå för hårt fram. Helt annorlunda ställer sig saken, om staten väsentligt bidrager till skolväsendets allmänna driftkostnader förutom till lärarelönerna.

Den som vet, hur statens övertagande av nio tiondedelar av lärarelönerna underlättat anställandet av folkskollärare i stället för småskollärare på folkskolestadiet, kan ej tvivla på, att ett statsbidrag av här skisserad storlek och beskaffenhet skulle lämna ett högst värdefullt handtag åt skolväsendets utveckling, särskilt på landsbygden.

Det synes oss dock ej möjligt att utsluta städerna från ett dylikt bidrag. Även deras kommunalutskylder utgå numera ofta till 7 å 8 kronor pr 100 kronor inkomst, varför ju även ett statsbidrag till dem skulle vara behövt. Även om vissa såväl stads- som landskommuner ej skulle vara i högre grad i behov av ovannämnda statens bidrag, är det dock billigt, att de få sådant, då de ju på skatteväg måste bidraga till övriga kommuners statsbidrag för skolväsendet. Då skolväsendet är en statsangelägenhet av första ordningen, kan ej heller gärna någon principiell anmärkning riktas mot statens övertagande av ytterligare en del av kostnaderna därför. Att alla kommuner ej i samma mån äro i behov av dylikt bidrag, kan ej gärna vara ett skäl emot, då ju statens bidrag till lärarelönerna utgår lika till alla».

I en motion nr 275 vid samma riksdag yrkade herr Hallén på statsbidrag för uppförande av folkskolebyggnader och lämnade som stöd här för en tablå över församlingarnas ekonomiska och andra förhållanden i norra Dalslands och västra Värmlands inspektionsområde.

Andra kammarens första tillfälliga utskott, till vilket båda dessa motioner hänvisades och som behandlade dem i samma utlåtande nr 7, ansåg i likhet med motionärerna, att statsbidrag förutom till lärares avlöning borde utgå jämväl för skolväsendets driftkostnader och till skolhusbyggnader. »Utskottet önskar i detta sammanhang framhålla», heter det i

ovannämnda betänkande, »att det icke är någon ny princip, som här ifrågasättes, utan endast ett fullföljande av den princip, staten redan accepterat och tillämpat, när den bestrider nio tiondedelar av lärarnas minimilöner. Utgifterna för folkskolan avse ju obestriddigt ett statsändamål och ha hittills — jämte omkostnaderna för fattigvård — utgjort den ojämförligt största delen av landskommunernas utgifter, vilket även i framtiden torde bliva fallet.»

»Utan att fatta ståndpunkt till frågan, huruvida ökat statsbidrag bör utgå till *samtliga skoldistrikt* eller endast till *sådana kommuner, vilkas ekonomiska bärkraft ej medger ett tillfredsställande ordnande av folkskoleväsendet*, vill utskottet endast framhålla, att den förstnämnda utvägen givetvis vore mest ägnad att befrämja det, som torde vara huvudsakliga syftet med motionerna i fråga, nämligen *skolväsendets allmänna uppryckning*, under det den senare skulle ur *statsfinansiell synpunkt* vara att föredraga liksom den ock skulle i högre grad fylla *det skatteutjämnande syftet*.

Ifråga om de grunder, efter vilka statsbidrag till folkskolans driftkostnader skulle utgå, kunna olika vägar tänkas. Den lättast framkomliga vore utan tvivel *antingen* att — med den begränsning motionären föreslagit — låta bidraget utgå till visst belopp per lärjunge *eller ock* med visst belopp per läroavdelning *eller ock slutligen* med varandra kombinera dessa båda alternativ på sätt, som närmare framgår av en inom utskottet av särskilda delegerade verkställd utredning (Bil. 2). Ett annat sätt vore att låta statens bidrag utgå med viss procent av distriktets samtliga utgifter för detta ändamål. I varje fall borde bidraget bli större ju bättre skolreformer som tillämpades.

Såsom oundgängligt villkor för statsbidragets utgående borde fordras folkskoleinspektörens intyg, att skolan med hänsyn till skollokalerens underhåll, skolmateriel, hygieniska förhållanden, o. s. v. vore tillfredsställande ordnad.

Statens understöd till skolhusbyggnader, vilket i första hand synes böra komma de ekonomiskt svaga kommunerna till del, torde i regel böra utgå som bidrag till förräntning och amortering av de för byggnadernas uppförande upptagna lånen.

Då utskottet sålunda finner synnerligen tungt vägande skäl för bifall till vad herrar Moberger m. fl. och Hallén i sina motioner föreslagit, får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte på så sätt bifalla motionerna i fråga, att kammaren för sin del beslutar, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes i samband med den utredning an-

gående ett tidsenligt ordnande av folkskoleväsendet, som igångsatts, även låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla rätt till statsbidrag för såväl folkskoleväsendets allmänna driftkostnader som ock till skolhusbyggnader, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda.»

Vad utskottet sålunda föreslagit, bifölls av andra kammaren utan votering.

Första kammarens första tillfälliga utskott, som likaledes hade att yttra sig över motionerna, hemställde, att första kammaren ej måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut. Såsom skäl härför anfördes bland annat, att ett statens deltagande i här omnämnda utgifter skulle vara ägnat att höja deras belopp, varjämte staten skulle förbindas till utgifter, på vilkas bestämmande staten ej kan utöva något inflytande, utan rörande vilka de särskilda kommunerna ensamma hava avgörandet. Föreliggande fråga borde ej upptagas till behandling, förrän resultatet av den inom folkskolöverstyrelsen pågående utredningen i anledning av 1917 års riksdagsskrivelse föreläge färdigt, samt på grundval därav de erforderliga behoven och kostnaderna därför kunde fixeras.

Tre reservanter inom utskottet yrkade dock, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, men kammaren ställde sig med 60 röster mot 30 på utskottets ståndpunkt, vadan alltså frågan för den riksdagen förfallit.

Då vi ånyo bringa denna fråga under riksdagens prövning, sker det därför, att vi anse det för skolväsendets skull alldeles nödvändigt, att frågan får en lösning i den av andra kammaren anvisade riktningen. Sedan frågan förra året var föremål för riksdagens prövning, har dyrtiden ännu mera ökats och kommunernas utgifter för skolväsendet betydligt stegrats. Vi behöva endast erinra om hur våldsamt byggnadskostnaderna stigit i höjden, varjämte utgifterna för bränsle, renhållning etc. väsentligen vuxit. Det må vara sant, att dyrtiden nu efter krigets slut kan väntas bli lindrad, men kvar står dock, att kostnaderna för skolväsendet även framdeles för många kommuner måste bli alltför betungande, om staten ej träder hjälpare emellan. Det går ej an, att staten oupphörligt lägger nya bördor på kommunerna för skolväsendet utan att lämna anvisning på hjälp att bära kostnaderna. Under det gångna året har på grund av nya förordningar enligt riksdagens beslut kommunernas utgifter för folkskoleväsendet ytterligare ökats. Vi behöva blott erinra om att från och med detta års ingång villkoren för statsbidrags utgående till lärares avlöning blivit skärpta.

Den nya boställsordningen för lärarepersonalen vid folk- och småskolor betyder en ganska väsentlig ökning av skoldistriktens utgifter för detta ändamål. De av förra riksdagen beslutade praktiska ungdomsskolorna komma likaledes att öka kommunernas utgifter. Skall nu i enlighet med riksdagens ovanberörda skrivelse av 1917 nya krav ställas på kommunerna i fråga om skolväsendets utveckling är lätt att inse, att bördan för många skoldistrikt blir alldeles för tung. Tvärtemot första kammarens första tillfälliga utskott anse vi, att den av riksdagen begärda ineromnämnda utredningen bör ske *samtidigt* med den av oss här begärda utredningen. Att göra upp en önskelista om hur skolväsendet inom kommunerna bör ordnas utan att samtidigt klargöra för sig hur kostnaderna skola betalas, kan ej vara välbetänkt. Har riksdagen beslutat en utredning om ett bättre ordnat folkskoleväsen, bör riksdagen taga den konsekvens av detta beslut, som ligger i ett bifall till vårt yrkande på även en utredning om ökade statsbidrag till ändamålet.

Att staten genom ett bifall till vårt förslag skulle binda sig till utgifter, på vilkas bestämmande den ej kan utöva inflytande, anse vi ej vara riktigt, i varje fall ej mera riktigt än ifråga om statens bidrag till skatte-tyngda kommuner, till fattigvård eller andra kommunala ändamål. Utgår statsbidraget till de allmänna driftkostnaderna för skolväsendet med fixa maximibelopp, kunna ju skoldistriktet ej engagera staten utöver dessa, alldeles som fallet är t. ex. med statens bidrag för undervisning i huslig ekonomi. Beträffande skolbyggnader kan ju stadgas som villkor för statsbidrag, att skolritningarna skola godkännas och fastställas av statens organ, varigenom ju staten direkt övar inflytande på kostnadernas bestämmande.

Att statens deltagande i här avhandlade utgifter skulle komma att höja deras belopp, torde ej vara riktigt i annan mån, än att kommunerna med statens hjälp bli i stånd att hålla ett bättre och därför något dyrare skolväsen. Men det är ju ett bättre skolväsen riksdagen begärt. Då kommunerna alltfort skulle få vidkännas de största kostnaderna för skolväsendet, föreligger häri säkerligen en tillräcklig garanti, att kostnaderna skola hålla sig inom tillbörliga gränser.

På grund av vad vi sålunda anfört, få vi hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t täcktes i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av folkskoleväsendet, som igångsatts, även låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla

rätt till statsbidrag för såväl folkskoleväsendets allmänna driftkostnader som ock till skolhusbyggnader, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda.

Stockholm den 14 januari 1919.

<i>E. Moberger.</i>	<i>Raoul Hamilton.</i>	<i>S. Bengtsson.</i>
<i>Reinh. Ericsson.</i>	<i>Enok Runefors.</i>	<i>Ulrik Leander.</i>
<i>Swen Jönsson.</i>	<i>Felix Hamrin.</i>	<i>Gustaf Olsson</i> i Ramsta.
<i>Algot Jungnell.</i>	<i>Frans Berggren.</i>	<i>Erik Röing.</i>
<i>C. J. Johansson</i> i Olstorp.	<i>Oscar Carlström.</i>	<i>Linus Lundström.</i>
<i>Axel Rune.</i>	<i>Ol. Olsson</i> i See.	<i>Ant. Wikström.</i>
<i>K. A. Andersson</i> i Fiskebäckskil.	<i>Axel Pehrsson</i> i Bramstorp.	<i>And. Karlsson</i> i Surte.
<i>Alfred Persson</i> i Björsbyholm.	<i>C. Johanson.</i> i Gäre.	<i>C. Edv. Anderson.</i> i Knapasjö.
<i>Anders Johansson</i> i Hässläs.	<i>Albert Mossberg.</i>	<i>J. P. Igel.</i>
<i>Oscar Bogren.</i>	<i>K. M. Andersson</i> i Milsnaden.	<i>K. A. Sandberg.</i>
<i>A. Danielsson.</i>	<i>A. Olsson</i> i Morastrand.	<i>P. Ödström.</i>
<i>Ola Jeppsson.</i>	<i>W. Bäckström.</i>	<i>Rob. Karlsson.</i>
<i>N. O. Olsson.</i>	<i>Johan Olofsson.</i>	<i>J. Rehn.</i>
<i>P. Alb. Bäckman.</i>	<i>J. A. Ander.</i>	<i>Adolf Janson.</i>
<i>Emil Molin.</i>	<i>L. Aug. Schill.</i>	<i>Johan Jönsson.</i>
	<i>Axel von Sneidern.</i>	

